

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Liutauras NEKROŠIUS

**IDEAS OF STRUCTURALISM IN
CONTEMPORARY LITHUANIAN
ARCHITECTURE**

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, History and Theory of Arts (03H)
Sculpture and Architecture (H312)

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius Gediminas Technical University in 2004–2008.

Scientific Supervisor:

Prof Dr Rimantas BUIVYDAS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H).

The dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of History and Theory of Arts at Vilnius Gediminas Technical University:

Chairman:

Prof Dr Habil Konstantinas JAKOVLEVAS-MATECKIS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H).

Members:

Dr Vytautas BERENIS (Institute of Culture, Philosophy and Arts, History – 05H),

Prof Dr Habil Gintautas MAŽEIKIS (Vytautas Magnus University, Humanities, Philosophy – 01H),

Dr Eglė NAVICKIENĖ (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H),

Assoc Prof Dr Almantas Liudas SAMALAVIČIUS (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H).

Opponents:

Assoc Prof Dr Jūratė JUREVIČIENĖ (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts – 03H),

Assoc Prof Dr Kęstutis ZALECKIS (Kaunas University of Technology, Humanities, History and Theory of Arts – 03H).

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council of Scientific Field of History and Theory of Arts in the Senate Hall of Vilnius Gediminas Technical University at 1 p. m. on 30 January 2009.

Address: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania.

Tel.: +370 5 274 4952, +370 5 274 4956; fax +370 5 270 0112;

e-mail: doktor@adm.vgtu.lt

The summary of doctoral dissertation was distributed on 29 December 2008.

A copy of the doctoral dissertation is available for review at the Library of Vilnius Gediminas Technical University (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lithuania).

© Liutauras Nekrošius, 2008

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Liutauras NEKROŠIUS

**STRUKTŪRALIZMO IDĖJOS ŠIUOLAIKINĖJE
LIETUVOS ARCHITEKTŪROJE**

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, menotyra (03H),
skulptūra ir architektūra (H312)

Disertacija rengta 2004–2008 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete.
Mokslinis vadovas

prof. dr. Rimantas BUIVYDAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Disertacija ginama Vilniaus Gedimino technikos universiteto Menotyros mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr. Konstantinas JAKOVLEVAS-MATECKIS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Nariai:

dr. Vytautas BERENIS (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05H),

prof. habil. dr. Gintautas MAŽEIKIS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H),

dr. Eglė NAVICKIENĖ (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

doc. dr. Almantas Liudas SAMALAVIČIUS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Oponentai:

doc. dr. Jūratė JUREVIČIENĖ (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H),

doc. dr. Kęstutis ZALECKIS (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03H).

Disertacija bus ginama viešame Menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. sausio 30 d. 13 val. Vilniaus Gedimino technikos universiteto senato posėdžių salėje.

Adresas: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva

Tel.: (8 5) 274 4952, (8 5) 274 4956; faksas (8 5) 270 0112;

el. paštas: doktor@adm.vgtu.lt

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2008 m. gruodžio 29 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus Gedimino technikos universiteto bibliotekoje (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lietuva)

VGTU leidyklos „Technika“ 1575-M mokslo literatūros knyga.

© Liutauras Nekrošius, 2008

Introduction

Research Problem and Relevance of the Work. Artistic styles and creative tendencies of Lithuanian architecture in the second half of the 20th century are rarely analyzed by architecture theorists and historians. Back in the 1960-ies and up to the 1980-ties scholars tended to avoid the subject due to political situation at that time. Cold War propaganda and taboos of any affinities to the West predestined that even each architect's creative ideology to be manifested in Lithuanian public spaces was represented as part of governmental policies. This reflected only a part of architectural artistic thought formants.

Thus, one of the most significant European artistic phenomena in the second half of the 20th century – Structuralism – was compared to and identified with avant-garde trends in philosophy, art, music and science. In Lithuania's case, structuralism was usually defined as *Modernism*, and considering the geopolitical condition, often referred to as the *Soviet Modernism*. It is noteworthy to say that the concept of *Modernism in architecture* in case of Lithuania (in difference from that dominant in the West) signifies a dividing line between the latter and aesthetic standards of *Socialist Historicism* protected by the state in Stalin's times. The term is justifiable and should be used within these limits. But this could mean too monochromatic and simplified picture of art of the time.

Structuralistic works by Lithuanian architects that made a huge impact on development of contemporary architecture have been failed to be analyzed as a homogenous artistic phenomenon or creative trend. Nevertheless, more research has been done on the subject in Lithuanian architectural science of recent decades. Most of such research has focused on typological and morphological classification of the research subjects. The short-term historical perspective has also determined certain objectivity problems in such research. Authors usually avoid searching for some creative parallels between Lithuanian contemporary architecture and analogous phenomena abroad, although this is a prerequisite for geographical and disciplinary integration. Unfortunately, so far, ideological architectural formant has been analyzed only fragmentarily, thus diminishing the significance of artistic principles in architecture.

In the Soviet period Lithuanian architecture, the trends of functionalism, constructivism, regionalism, minimalism and/or postmodernism are more often discerned and discussed. Some architects who once has had poor possibilities to declare their artistic attitudes now try to introduce their architectural work as an integral part in certain stylistic trend or direction. Today, the time has come to collect and systematize the preserved abundant material on architectural life, architects and their work within the period under research.

Political, economic and cultural patterns changed in Lithuania after 1990 have raised different requirements to architecture. Today, design projects realized in the second half of the 20th century cannot satisfy social, free market and other needs of independent society in Lithuania. Within a few recent decades part of the soviet-era buildings have been reconstructed with changed function, or demolished and new structures erected instead. Part of neglected (often unfinished) buildings simply decline. Therefore, a possible solution could be the documentation of more significant Soviet period architectural works and recording their contexts.

In order to understand all aspects of architectural life at that time, formal and social-context research should be made. Although of not least importance are the issues of background for artistic ideas of the time, their affinities with those dominant in western countries, as well as peculiarities predestined by local traditions and USSR's ideological dictate.

Exploration of the Issue. Structuralism in Western architectural science has been explored comprehensively. In architectural studies the concept of 'Structuralism' was first mentioned by Dutch scholar A. Beerends in his 1969 analysis of Herman Hertzberger's design project of a town hall in Amsterdam. The largest contribution to the structuralistic architecture research was made by Dutch architect Arnulf Lüchinger. He was the first who suggested this term to be used in defining certain social phenomena and formal attributes characteristic to architecture. Since 1974 up to the present moment, this author published several articles and books on the subject of Structuralism in architecture in the Netherlands, prepared several publications dedicated to personalities famous for their structuralistic architecture. A detailed study *Structuralism in Dutch Architecture* was published by another Dutchman Wim J. van Heuvel. Studies of British New Brutalism and Japanese Metabolism may be also relevant to structuralistic architecture research. Reyner Banham's *New Brutalism: Ethics or Aesthetics?* written in 1966 still remains one of the most significant studies on New Brutalism. Works by Japanese metabolists was broadly analyzed within international context of structuralistic architecture. Creative aspirations and ideals of Segment Structuralism, Brutalism and Metabolism are reflected in the works by architects Aldo van Eyck, Alison and Peter Smithson, Kisho Kurokawa, Kenzo Tange and others, who have been actively involved in formation of the structuralist architectural philosophy.

Back in the 1960-ies, achievements of structuralistic architecture were introduced to Lithuanian readers by architect Jonas Minkevičius. Being an enthusiastic co-worker in a single at the time professional magazine *Statyba ir architektūra*, he published in this magazine a series of articles devoted to more valuable phenomena of international architecture, including the Metabolism and

New Brutalism. Some time later the material was collected in a single book by Jonas Minkevičius – *Architektūros kryptys užsienyje (Foreign Trends in Architecture)*. The author, however, did not use the term of Structuralism (or any other common term) for the phenomena, neither denying their affinity. It was Rimantas Buivydas who first emphasized the artistic trend of Structuralism in Lithuanian architecture. The author published the research of the context and development of the phenomenon in his three articles: *Struktūralistinė Architektūra: esmės ir sąveikos (Structuralistic Architecture: Essences and Interactions)*, *Architektūriniai struktūralizmo idėjos reflektai (Architectural Reflections of the Structuralistic Idea)* and *Neįvardytas, bet svarbus šiuolaikinės architektūros reiškiny (Never Named, but Important Phenomenon of Contemporary Architecture)*.

Penetrated into many spheres of intellectual activities, structuralistic thinking has changed the understanding of architectural design in essence. Structuralistic ideas have made a remarkable influence on architectural expression and forms not only at that time, but also nowadays. This has also contributed to the image-formation of Lithuanian architecture: it had a reputation of being pro innovative in the Soviet era, and is equally marketable in contemporary post-soviet countries, such as Latvia, Russia or Ukraine. It is a pity, that Structuralism that opened new artistic horizons to many architects of the time, captured some dissent rhetoric against the dominant ideology and meant professional movement, has been more deeply proclaimed just in a few scientific and popular science articles. The phenomenon of structuralistic architecture and particular buildings are turned into a subject of comprehensive scientific research only as constituent elements in a certain typological group. Ideological background of this architectural trend has been failed to analyze; just a few links to non-architectural contexts has been found. All this has preconditioned that the historical period of structuralistic architecture in Lithuania has never been integrated into the Structuralism as such manifested in science and art. There are some shortcomings also in disclosure of geographical parallels of structuralistic ideas and peculiarities determined by social formants.

Research Subject. The research subject comprises the structuralistic ideas that found the meaning in contemporary architectural design and realized projects of Lithuania. They have significant impact not only in the light of historical research. Structuralistic aspects in architecture often turn into an important formant of contemporary architecture and most influential factor for its development. The research subject provides more comprehensive disclosure of artistic results in architecture and identifies their place within the context of different scientific and artistic disciplines, as well as contemporary architecture on the whole. The focus is on identification of separate artistic principles, the

results of their interconnection determining the change in formal and philosophical expression of such principles.

Objective and Tasks. The main objective of the research is to establish basic artistic principles and conceptions of structuralistic architecture in Lithuania, their geographic and interdisciplinary links, genesis and forms of expression.

To this end, the following tasks have been raised:

1. To establish philosophical-ideological background of structuralistic architecture and its links to the social being in the second half of the 20th century Lithuania.
2. To analyze the geographical and interdisciplinary context of structuralistic ideas.
3. To explore the social-cultural formants of artistic principles in Lithuanian architecture of the 1960-ies–80-ies.
4. To prepare theoretical pattern for valuation of structuralistic ideas in Lithuanian architecture.
5. To identify the most significant pieces of structuralistic architecture in Lithuania and their influence on general architecture development in the country.

Methods and Boundaries. The present work is attributed to the interdisciplinary research. On the empirical level, the method of structural analysis is applied allowing identification of unanimous structural regularities of the research subject. Historical analysis method was chosen for examination of development of structuralistic ideas. By applying the comparative analysis method, attributes common to Lithuanian and foreign architecture showing their akin origins and process of development are established, as well as differences revealing peculiarities of architectural development in different countries. The research itself is conducted by the method of inductive analysis, starting from separate facts and going to generalization of information.

A special attention is paid to transformations of architectural volume and urban space within the European context. Material and structural solutions of a building are analyzed in so far as they are related to the architectural formant of artistic expression. The subject is explored in two aspects: diachronic, as a historical transformation, and synchronic, as a status at a certain moment. The first case is related to the origins and development of different structuralistic architecture concepts. It also covers the cultural, political and economic formant of architecture. In case of synchrony, the focus is made on research of philosophical expression of pieces of architecture, as well as morphological structure and its formation methods analysis.

Novelty of research. In making the research, the following results innovative on the field of architectural science have been obtained: significant phenomenon in Lithuanian architecture, although poorly analyzed before – Structuralism – has been explored; theoretical pattern for valuation of structuralistic ideas in Lithuanian architecture has been prepared; main pieces of structuralistic architecture in the country have been identified; the research covers not only the studies of form and contexts, but also the aspects of interaction and peculiarity of artistic ideology in structuralistic architecture.

Hopefully, the research may facilitate attempts to define the peculiarities of origins and development of structuralistic ideas in Lithuania, as well as understand more clearly the impact of Structuralism on architectural development in the country. It is believed that integration of historical period of Lithuanian structuralistic architecture into the field of scientific and artistic Structuralism could contribute to the strengthening of social status of architecture as an interdisciplinary subject. The results of the research may be used for educational purposes and serve as helpful material in the process of evaluation, protection and documentation of architecture of the 1960–1980-ies as is implemented at present. In the light of the European reintegration, exploration of geographical parallels of Lithuanian architecture also gains a distinctive relevance.

Prior Research on the Subject. 3 articles on the research subject were published in science journals referred to in acknowledged international databases as approved by the Lithuanian Council of Science, 1 scientific article in reviewed publication, 1 scientific article in other publication and 9 articles in specialized professional publications in Lithuania and abroad. The research results have been discussed at 5 scientific conferences (including 1 international).

Work Structure. The dissertation consists of the Introduction, three Chapters, Conclusions, Bibliography. The Introduction deals with the relevance of the subject and formulates a scientific issue to be solved. The goal of the research is introduced and tasks to achieve this goal are set; theoretical trends, methods and boundaries are established, as well as novelty of the work and lists for approbations are provided. Chapter 1 is devoted to discussion of social and cultural contexts of Structuralism in Lithuania and abroad: the importance of construction and industry progress; influence of territory development patterns on architectural environment; and significance of political aspirations on creative results and cultural interaction processes. Chapter 2 provides an overview on the concept and understanding of structuralism in architectural science. Expression, development and geographical spread of structuralistic ideas in architecture are analyzed. It is also looked for possible links between

ideas of Structuralism developed in parallel in different scientific and artistic disciplines. Chapter 3 deals with parallels between ideas of Structuralism and their formal expression in European and Lithuanian architecture. Each Chapter has its own summary. In conclusion, the work contains the Summarising Conclusions based on the research results, Bibliography. All illustrations are integrated in the text.

Scope of Work is: 176 pages. The text has 210 illustrations. For preparation of the present Dissertation 293 literature sources have been used.

1. Social-Cultural Contexts of Structuralism in Lithuania and Abroad

The importance of construction and industry progress on architectural processes. Back in the middle of the 18th century, with rapid development of science, technology and industry, many industrial countries were involved into the race of their technological power demonstration. Smaller urbanization scale than in large industrialized countries always had been characteristic in Lithuania. Therefore, it rarely faced the need to apply the newest (i.e. most expensive) technological achievements or carry out complex development projects. Nevertheless, up to the middle of the 20th century, Lithuania had a consistent development of construction technologies, and constantly improved tools and measures for architectural development have been introduced gradually, according to the needs. This determined conditions sufficient for development of such technical architectural trends as Constructivism, Functionalism, Rationalism and later – Structuralism in Lithuania.

The Influence of Territory Development Patterns on Architectural Environment. Starting from the middle of the 20th century, as development of the Lithuanian economy was carried out under occupation conditions, architecture was also implemented in the legal, administrative and economic environment imposed by the USSR. All design projects were developed based on political motives. Therefore architecture of the time was based on politicized social and scientific criteria. It was a common case in the USSR to apply the design solutions which had failed in the West or even in other socialist block countries of the Eastern Europe. The planned economy model neither encouraged competition, nor technological advancement. Due to this people did not have any need to check their actions and look for new, better solutions. Such policy highly complicated the economic power of architectural development. The outcome: design solutions were rarely tested in practice and due to this many design defects would come onto surface. But in Lithuania, collectivization and industrialization processes were started after the World War II, thus a few decades later than in many other soviet republics. By the time, lots of defects in the USSR development model had been disclosed. So, the period of the Soviet Historicism was shorter in Lithuania, and the policy of

“experimentation in rural construction” started in 1960-ies ensured more favorable conditions for development of new architectural ideas. In the countryside, due to not so harsh centralized construction control, architectural and urban solutions more typical to Western architecture of the time were introduced earlier than in urban areas. Structuralistic ideas of network modeling, combination of different types of housing, volume articulation and organic planning were among such solutions. Results of architecture development at that time represented, however, the complicated state of economy in the USSR: innovative technological solutions (especially those of structuralistic architecture) foreseen in design projects were rarely implemented.

The Significance of Political Aspirations on Creative Results and Cultural Interaction Processes. Alongside science as the result of cognition, “science” as a tool of political propaganda existed in the USSR, due to which not only aesthetical canons, but also patterns of social structure were legitimized. The Soviet system was developing a peculiar “individual freedom” model by its controlled spread of information and limited mobility of citizens. This influenced many cultural concepts dominant in Lithuania (including Structuralism). More creative freedom to Lithuanian architects brought the “moderation” policy adopted in the USSR during 1950-ies. Abstract attributes of aesthetics was favorable to certain non-apparent opposing the regime. Welcome guidelines for architectural development are set by public prizes and awards in many countries of the world. In implementation of soviet architectural policy, such practice was started in Lithuania by the end of 1960-ies. Although many soviet architectural prizes and awards could hardly reflect the artistic value of created objects, innovative ideas were one of the most important tools in making the added value of such projects. Ability of Lithuanian architecture to balance between the two cultural traditions allowed for the protection of earlier Western features and development of such new tendencies as Structuralism. Due to such qualities, the image of innovative Lithuanian architecture was formed in the Soviet area. After restoration of independence, it contributed to popularity of Lithuanian architects within the post-soviet republics and had a positive impact on the processes of professional reintegration in the world structures. With the first Law on Territory Planning (1995) in independent Lithuania, it was decided to comply with the same sustainable development structuralistic principles of spatial planning and social integration into urbanization processes, as observed in the west.

2. Basic Concepts of Structuralistic Architecture

The Concept of Structuralism in Architectural Science. A theoretical background in structuralistic architecture was a modern architecture reform

stared in the 1950-ies, orientated against the *CIAM* principles dominant at the time. In Lithuanian architecture, although perceived fragmentarily and rather formally by designers, Structuralism developed as a response to stereotypes, banality and primitivism of modern architecture of the time. The creative outcome of this philosophical trend gained the name of Structuralism in Europe only by 1970-ies, and in Lithuania – only with the start of new (21st) century. The concept of Structuralism in architecture covers the works by Dutch representatives of *Segmented Structuralism* and their successors, British *New Brutalism* and Japanese *Metabolism*. Although authors of structuralistic architecture in Lithuania understood their close affinity to different trends in Structuralism, due to ideological policies in the USSR they avoided any declarations of their artistic principles.

Expression and Form of Structuralistic Architecture. Western architects, developers of structuralistic artistic principles, sought for making such structure, which could be able to preserve its coherence and identification ability in all stages of development. Spread of structuralistic principles in architecture determined the development of new creative approaches: architecture as means for reflection of social way of living, rather than political aspirations; holistic attitude presented in contradiction to functional separation thitherto dominant in architecture; use of primitive construction materials and exposition of constructive structures in buildings in opposition to uncertainty and unreasonable decorations; as well as use of unchangeable archetypal forms and notations in works by structuralists seeking to return identity and human scale to the living environment. In order to integrate scientific achievements in architecture, a special attention was paid to application of innovative technologies, morphological and semantic exploration of locations. Evaluation criteria of structuralistic architecture are the following: multicyclicity, mobility, functional coherence and possibilities for flexible transformations.

Interaction of Scientific and Artistic Principles in Structuralism. One of the most significant and influential intellectual trends in the 20th century – Structuralism – is related to radical changes not only in science, but also art. In the 50-ties the individual problems examined by subjective trends (such as the Existentialism, Phenomenology) were replaced by research and contemplation of subconsciously functioning cultural systems of symbols. The Structuralism formulated on the basis of Structural Linguistics invented by French linguist Ferdinand de Saussure (1857–1913) was integrated into many fields of activities of science (social, humanities, as well as natural) and arts (visual, applied) by sustaining the key features of holistic attitude and reconstructive method. Architecture, as well as fine arts and music, was mostly influenced by philosophical approaches of structural anthropology and sociology, and

methodological achievements in linguistics, cybernetics and semiotics. Structuralistic architecture is an integral part of artistic and scientific Structuralism, mentally, and later even physically related to other disciplines.

3. Parallels of European Structuralistic Ideas in Lithuanian Architecture

Identity as Purpose of Creation. The mixture of limited economic powers and search for Western ideas preconditioned a very peculiar expression of structuralistic architecture in Lithuania, in technological, philosophical and artist aspects. Local architects were inspired to look for alternative creative ideas by their aspiration to resist the tendencies of industrial construction. Historical architectural tradition in our country directed local architects and designers towards the West. Structuralistic ideas of humanization of living environment and indetermination of urban structures were most clearly reflected in design projects prepared in 1960-ies to 1980-ies, when raising economy and fast industrialization and thus urbanization processes encouraged rapid development of construction and enlargement of architectural complexes. Earliest manifestations of Structuralism can be found in design solutions of new urban districts and state farm settlements realized back in 1950-ies. In parallel, architects also sought to change architectural expression of housing: by the end of the decade they tried to replace solid blocks by disintegrating them into sections and locate them according to the peculiarities of the relief. By designing in existing urban environment, disclosure of local identity was sought with interpretations of natural, historical and morpho-genesis motives. Unfortunately, in difference from the West, public involvement in processes of architecture and planning was hardly possible and sometimes bogus in Lithuania due to its authoritarian regime. Therefore the structuralistic idea of collegial design, very popular throughout 1950-ies in Europe, spread in Lithuania only in 1990-ies.

Search of Form Open to Development. The structuralistic idea of architectural indetermination, highly relevant to the scale of urbanization in the period under examination, was implemented by different compositional and technological means in Lithuania. A structure was modeled as: constructional structure in a building, communication space (e.g. pedestrian alley, transport route, greeneries, atrium space, etc.), link (e.g. by direct interconnection of modules whereas a number of module interconnections become a structure) or systems thereof, structurized volume of a building (extravert or introvert), separate parts thereof, interior space. Compositional modules in structuralistic volumes are clearly expresses, easily “read” – functional blocks (e.g. of an apartment, auditorium). Regular and open to development structure was characteristic feature of the buildings. Buildings were also distinguished by the absence of façades, visibly seen constructional structure. Geometrically,

structures may be divided into axial, planar and special. Although the structuralist method of volume modeling opened new possibilities for appliance of structures, the economic condition in our country determined the use of cheaper construction technologies. Many design projects were implemented, according to which buildings were constructed out of prefabricated panels (panel-built houses) with application of structuralistic principles only in the layout composition. Lithuanian architecture had all types of structures implemented, although more complex “spatial blocks” were just a few among them. Network (grid) modeling method in structuralistic architecture was applied more broadly, but the small-scale projects were implemented only. Larger, even if attempted to implement, usually remained unfinished. Buildings, mostly ascribed to the technofunctional trend in the architecture of Structuralism are found in Lithuania.

Preconditions for Continuation of Structuralistic Ideas in Recent Lithuanian Architecture. It is impossible to chronologize Lithuanian Structuralistic architecture due to the soviet construction peculiarities. Many different trends common to the Structuralistic architecture were manifested in Lithuania almost at the same time. Differences could be seen more clearly by the end of the 1980-ies. Ideological peculiarities characteristic to different architects’ generations could be though discerned. Structuring introvert, single dominant volume in the building is characteristic to works by architects of the first postwar generation (born approximately in the 1930-ies, e.g. E. V. Čekanauskas, A. Lėckas, A. Mačiulis, J. Šeibokas). In their works they preserved clear features of earlier stages of Modernism. The second generation of postwar architects (born in the 1940-ies, e.g. A. Alekna, R. Buivydas, G. Baravykas, A. G. Gudaitis, A. E. Paslaitis, H. K. Šilgalis) was more tend to technicist, strictly regulated fractal compositions based on scientific methods. Technologized, extrovert and multivolumetric modeling of buildings developed by the latter and their search for creative inspirations in other scientific and artistic disciplines created favorable conditions for architecture democratization. These trends set a background for bold and “pluralistic” creative experiments later implemented by themselves or by architects of younger generation (born in the 1950–1970-ies). These works used to gain some features of Deconstructivism and other post-modern architecture. In comparison to the first postwar architects’ generation, the artistic language by the latter two was more diverse, rarely permanent, but rather shifting flexibly in accordance with changing sociocultural conditions. With changed conditions of economical development of architecture after 1990, construction technologies and legislative requirements for buildings influenced remarkably the application of structuralistic ideas. With high technologies becoming priority areas in

economy, new approach to structuralistic philosophical-ideological postulates of coherence, indetermination, mobility, multicyclicity and location identity has appeared. Therefore the ideas of Structuralism developed throughout 1960-ies to 1980-ies in Lithuanian architecture, even with formal and material expression changed, gain a distinctive significance and new meaning in contemporary architecture.

Summarising Conclusions

1. Being one of the most significant and influential intellectual trends of the 20th century, Structuralism was formulated on the basis of Structural Linguistics and integrated into many fields of science and arts. In 1950-ies subjectivist individual's problems were replaced by explorations and contemplations of subconscious symbolic cultural systems, also applied in creative processes. Evaluation criteria of structuralistic architecture then became multicyclicity, mobility, functional coherence, openness of architecture to transformations. Thanks to Structuralism, morphological and semantic research of locations, social processes and coherence of spatial structures were applied in architecture, technological innovations and organic urban development principles promoted. This ideas and attitudes made a great influence on Lithuanian architecture.

2. Holistic approach and reconstruction method are characteristic features of Structuralism regardless of a field of activities, in which it is manifested. Artistic disciplines of Structuralism – architecture, fine arts and music – were mostly influenced by philosophical attitudes of structural anthropology and sociology, methodological achievements of linguistics, cybernetics and semiotics. In Lithuania, the same as in western countries, Structuralistic architecture, an integral part of artistic and scientific Structuralism, was formed in response to the dominant at the time utilitarian architectural policies and reckless construction industrialization processes, which preconditioned indifference, monotony and hypertrophied scale in urban environment. The spread of Structuralism in Lithuania should be related to economic recovery of the 1960-ies–80-ies, and consequently increased construction scale. Geographical spread of features, today understood as Structuralism, was going regardless of state borders and political ideologies. Although formally similar, cultural processes on the opposite sides of the Iron Curtain were corrected by local sociocultural conditions, and thus they often were interpreted differently.

3. Lithuanian architecture by its technological and aesthetical development, form and stages of such development was always closer to European architecture. But as soon as in the middle of the 20th century the country was occupied, its economy was turned into the USSR's planned economy. As such economic model did not encourage competition, design

project profitability and social purpose were the last things to consider. Despite totalitarian aspirations to restrict the freedom of mobility and knowledge, the impact of western ideas (including Structuralism) was still significant on Lithuanian architecture. This was determined not only by historical western architectural tradition dominant in Lithuania and continuation of the prewar school, but also a shorter period of Stalinist Historicism than in many other soviet republics. This also contributed to preservation of certain features of western architecture (common to the prewar tradition) and creation of a progressive architecture image in the soviet territory. Professional potential grown at that time was relatively easy to integrate into international planning processes and reintegrate into global professional structures in post-soviet times.

4. In Lithuanian and abroad alike, the key criterion of structuralistic tendency in architecture was an aspiration to develop a structure open to development, coherent and recognizable. In geometrical aspect, all structures can be divided into axial, planar and spatial. Structures, according to their relationship to their filling modules, may be defined as a constructional part, communicational space of the building, and a set of module links and intermodular spaces, or systems thereof. Three key volume modeling methods were used, such as of network (grid), spatial or “of spatial blocks” and technological-functional. The technological-functional trend of Structuralism was most popular in Lithuania. Due to its morphological, structural and aesthetic pluralism under industrialization conditions, the latter was less restricting on creative initiatives and more apt to soviet “sociocultural” requirements. Network modeling was spreading, although up to certain limits, as design projects prepared according to such methodology were usually implemented only in part, or left unrealized at all. Limited economic resources and extensive urbanization was the reason, why just a few “spatial blocks” projects requiring more complex and expensive technology were implemented in Lithuania. It is impossible to chronologize the development processes of structuralistic architecture in Lithuania, due to slow and complicated construction development of the time (under analysis). But peculiarities of structuralist approach characteristic to different architects’ generations are discerned: gradual transition to extrovert multi-volumetric modeling from a single introvert dominant volume in a building. Search for creative inspirations in other scientific and artistic disciplines, popular at the time, made favorable conditions to democratization of architecture. This preconditioned the spread of later creative experiments in architecture, which often gained some deconstructivist and other post-modern features.

5. Structuralistic works by Lithuanian architects is a phenomenon of contemporary art, which has had a great influence on general architecture development in the country. Although the urbanization models changed in the 1990-ies and standard requirements to buildings and construction technologies have set a new direction to formal expression of architecture, growing importance of high technologies has provided a new approach to structuralistic ideas of coherence, indetermination, mobility, multicyclicity and location identity, and given them a distinct meaning.

Works Published on the Dissertation Subject

Scientific articles for science journals referred to in acknowledged international databases as approved by the Lithuanian Council of Science, have been prepared:

1. Nekrošius, L. The Particularity of Lithuanian Structuralist Architecture: Case of the Dainava Settlement in Ukmergė District. *Meno istorija ir kritika 3. Menas ir politika: Rytų Europos atvejai / Art and Politics: Case-Studies from Eastern Europe*. Kaunas: Menų institutas, VDU, 2007, p. 129–135. ISSN 1822-4555 (OCLC).
2. Nekrošius, L. „XX a. architektūros utopijų etiniai aspektai“ [Ethical aspects of the 20th Century Utopias in Architecture]. *Urbanistika ir Architektūra [Town Planning and Architecture]*, 2007, t. XXXI, Nr. 1, p. 67–74. Vilnius: Technika. ISSN 1392-1630 (CSA, EBSCO, ICONDA).
3. Nekrošius, L. „Europietišku struktūralizmo idėjų paralelės Lietuvos architektūroje“ [Parallels of the European Structuralism Ideas in Lithuanian Architecture]. *Urbanistika ir Architektūra [Town Planning and Architecture]*, 2006, t. XXX, Nr. 3, p. 111–124. Vilnius: Technika. (CSA, EBSCO, ICONDA).

Based on the research, the following articles have been published in other reviewed publications:

4. Nekrošius, L. „Struktūralistiniai kūrybos principai XX a. 8 deš. Lietuvos architektūroje“ [Structuralistic Principles of Creation in Lithuanian Architecture in 1960-ties to 1980-ties]. In *Tradicija, autorystė, kūrybos ribos ir interpretacijos laisvė*. Vilnius, 2006. ISBN 9986-503-61-2.

About the Author

Liutauras Nekrošius, b. in Vilnius, 1976. 1998–2002 the Bachelor's degree and architect's qualification at Vilnius Gediminas Technical University, the Faculty of Architecture; 2002–2004 the Master's degree in architecture, Vilnius Gediminas Technical University, the Faculty of Architecture, Department of Architectural Fundamentals and Theory; curriculum of History and Theory of Architecture; 2004–2008 doctoral studies at Vilnius Gediminas Technical University, the Faculty of Architecture, Department of Architectural Fundamentals and Theory; since 1999 author and coauthor of 18 architectural design projects; since 2002 author and coauthor of 35 articles in professional, specialized and popular Lithuanian and foreign publications; since 2004 author and coauthor of 6 scientific articles in reviewed scientific journals; 2005 – editor of the *Namas ir Aš* magazine; 2006–2007 editor-in-chief of the professional magazine *Archiforma*; 2008 chief expert of Housing and Urban

Development Agency; since 2007 member of the editorial board of the international professional magazine *Projekt Baltia*.

STRUKTŪRALIZMO IDĖJOS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS ARCHITEKTŪROJE

Ivadas

Mokslo problemos aktualumas. XX a. antrosios pusės Lietuvos architektūros meniniai stiliai ar kūrybos tendencijos architektūros teoretikų ir istorikų analizuojami retai. 7-ajame–9-ajame dešimtmečiuose autoriai vengė šios temos dėl to meto politinės padėties. „Šaltojo karo“ propaganda bei bendrumų paieškos tabu lėmė tai, kad ir architekto kūrybinė ideologija to meto Lietuvos viešojoje erdvėje buvo reprezentuojama kaip valstybės politikos dalis. Tai atspindėjo tik dalį architektūros meninę mintį formavusių veiksnių.

Dėl to vienas reikšmingiausių XX a. antrosios pusės Europos kūrybinių reiškinių – struktūralizmas, užsienio architektūrologijoje gretintas bei tapatintas su filosofijos, dailės, muzikos ir mokslo avangardo srovėmis, Lietuvoje dažnai lakoniškai apibūdinamas kaip *modernizmas*, o atsižvelgiant į geopolitinę padėtį vadinamas *sovietiniu modernizmu*. Pažymėtina, kad ir *modernizmo architektūros* sąvoka šiuo atveju (skirtingai nuo Vakaruose vyraujančių) žymi daugiau takoskyrą nuo stalininiu laikotarpiu valstybės proteguoto *socialistinio istorizmo* estetinių normų. Šiose ribose terminas pateisinamas ir vartotinas. Tačiau jis lemia pernelyg vienspalvį ir nepelnytai supaprastintą laikmečio kūrybos paveikslą.

Struktūralistiniai Lietuvos architektų darbai, padarę didelę įtaką šalies šiuolaikinės architektūros raidai, kol kas nebuvo ištirti kaip vieningas meninis reiškinys ar kūrybinė tendencija. Pastarųjų kelių dešimtmečių Lietuvos architektūrologijoje gausėja sovietinio laikotarpio architektūrą nagrinėjančių tyrimų. Daugumos jų dėmesys dažniau telkiamas į objektų tipologinę ar morfologinę klasifikaciją. Trumpa istorinė perspektyva lemia tam tikras tyrimų objektyvumo problemas. Vengiama ieškoti Lietuvos šiuolaikinės architektūros kūrybinių paralelių su užsienyje plitusiai analogiškais reiškiniais, nors tai geografinės ir dalykinės integracijos būtinoji sąlyga. Deja, kol kas tik fragmentiškai nagrinėtas idėjinis architektūros formantas – taip sumenkinama architektūros meninio prado reikšmė.

Sovietinio periodo Lietuvos architektūroje vis dažniau įžvelgiamos ir svarstomos funkcionalizmo, konstruktyvizmo, regionalizmo, minimalizmo ar postmodernizmo tendencijos. Kai kurie architektai, tuomet turėję menkas galimybes deklaruoti savo kūrybines nuostatas, dabar pristato savo architektūrą kaip tam tikros stilistinės krypties, tendencijos integralią dalį. Šiandien yra tinkamas laikas kaupti ir sisteminti vis dar gausiai išlikusią medžiagą apie nagrinėjamo periodo architektūrinį gyvenimą, architektus bei jų kūrybą.

Po 1990 m. pakitę Lietuvos politiniai, ekonominiai ir kultūriniai modeliai architektūrai kėlė naujus reikalavimus. XX a. antrojoje pusėje įgyvendinti projektai dažnai nebetenkina šiandieninių nepriklausomos valstybės socialinių, laisvosios rinkos ir kitų poreikių. Dėl šių priežasčių pastaruosius du dešimtmečius dalis sovietinio laikotarpio statinių rekonstruojami keičiant funkciją arba griaunami ir jų vietoje statomi nauji. Dalis apleistų (dažnai nebaigtų) pastatų nyksta. Todėl tikslinga praeities architektūros kūrinius dokumentuoti, fiksuoti jų kontekstus.

Siekiant suvokti visus to meto architektūrinio gyvenimo niuansus, reikia plėtoti formaliuosius bei socialinio konteksto tyrimus. Tačiau ne mažiau svarbūs to meto kūrybos idėjų kilmės, jų bendrumų su vyravusiomis Vakarų šalyse, ir savitumų, nulemtų vietos tradicijų bei SSRS ideologinio diktato klausimai.

Problemos ištirtumas. Vakarų architektūrologijoje struktūralizmas nagrinėtas išsamiai. Vienas pirmųjų sąvoką *struktūralizmas* architektūros tyrimuose pavartojo olandas A. Beerendsas 1969 m. nagrinėdamas Hermano Hertzbergerio Amsterdamo rotušės projektą. Didžiausią indėlį į struktūrinės architektūros tyrimus įnešė olandų architektas Arnulfas Lüchingeris. Jis pirmasis šią sąvoką pasiūlė taikyti apibūdinant tam tikrus architektūrai būdingus socialinius reiškinius bei formaliuosius požymius. Nuo 1974 m. autorius paskelbė keletą straipsnių bei knygų struktūralizmo Olandijos architektūroje tema, parengė struktūralistinės architektūros personalijoms skirtų leidinių. Išsamią studiją *Struktūralizmas olandiškojoje architektūroje* paskelbė kitas olandas Wimas J. van Heuvelis. Struktūralistinės architektūros tyrimams aktualios britų naujojo brutalizmo ir japonų metabolizmo studijos. Viena reikšmingiausių naujojo brutalizmo studijų iki šių dienų išlieka 1966 m. išleista Reynerio Banhamo knyga *Naujasis brutalizmas: Etika ar estetika?* Japonijos metabolistų kūryba plačiai nagrinėta pasauliniame struktūralistinės architektūros kontekste. Segmentinio struktūralizmo, brutalizmo ir metabolizmo kūrybinius siekius ir idealus atspindi aktyviai struktūralistinę architektūros filosofiją formavusių architektų Aldo van Eycko, Alison ir Peterio Smithsonų, Kisho Kurokawa, Kenzo Tange ir kitų veikalai.

Dar XX a. 7-ajame dešimtmetyje lietuvių skaitytojus su struktūralistinės architektūros pasiekimais supažindino architektas Jonas Minkevičius. Būdamas aktyvus tuomet vienintelio profesinio žurnalo *Statyba ir architektūra* bendradarbis, leidinyje publikavo seriją straipsnių, skirtų vertintiems pasaulinės architektūros reiškiniams, tarp kurių buvo ir „Japonų metabolizmo architektūra“, „Naujasis brutalizmas“. Vėliau ši medžiaga pateko į J. Minkevičiaus knygą *Architektūros kryptys užsienyje*. Neneigdamas šių reiškinių giminingumo, autorius struktūralizmu ar kitu bendru terminu jų

nevadina. Pirmasis struktūralizmo kūrybinę tendenciją Lietuvos architektūroje aktualizavo Rimantas Buivydas. Šio reiškinio konteksto ir raidos tyrimus autorius publikavo trijuose straipsniuose: „Struktūralistinė architektūra: Esmės ir sąveikos“, „Architektūriniai struktūralizmo idėjos reflektai“ ir „Neįvardytas, bet svarbus šiuolaikinės architektūros reiškinys“.

Struktūralistinis mąstymas, persmelkęs daugumą intelektualiosios veiklos sričių, iš esmės keitė ir architektūrinio projektavimo sampratą. Struktūralizmo idėjos reikšmingai veikė tiek tuometinę, tiek ir šandieninę šalies architektūros raišką ir formas. Tai prisidėjo ir prie Lietuvos architektūros įvaizdžio kūrimo: novatoriškumu sovietinėje erdvėje garsėjusi respublikos architektūra šandien nemažiau paklausi dabar jau posovietinės erdvės valstybėse – Latvijoje, Rusijoje ar Ukrainoje. Deja, struktūralizmas, nemažai daliai to meto architektų atvėręs naujas kūrybines erdves, įgavęs protesto prieš vyravusią ideologiją retoriką bei reiškęs profesinį sąjūdį, kaip architektūrinis reiškinys, tėra aktualizuotas keliuose moksliniuose ir mokslą populiarinančiuose straipsniuose. Išsamių tyrimų objektu struktūralistinės architektūros reiškinys ir konkretūs statiniai tampa tik kaip tam tikros tipologinės grupės sudaromieji elementai. Nenagrinėjami šios architektūrinės tendencijos idėjiniai pagrindai, menkai ieškoma sąsajų su nearchitektūriniais kontekstais. Dėl to struktūralistinės architektūros istorinis periodas Lietuvoje nėra integruotas į mokslinio ir meninio struktūralizmo ratą. Nepakankamai atskleistos struktūralizmo idėjų geografinės paralelės ir socialinių formantų nulemti savitumai.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektas yra šiuolaikinės Lietuvos architektūros projektuose bei įgyvendintuose objektuose įprasminotos struktūralistinės idėjos. Jų įtaka architektūros raiškai svarbi ne tik istorijos tyrimų šviesoje. Architektūros struktūralistiniai aspektai neretai tampa vienu iš svarbių šandieninės architektūros formantų ir tolesnei jos raidai įtaką darančių veiksnių.

Tyrime nagrinėjami struktūralistinės architektūros kūrybiniai rezultatai, nusakoma jų vietą skirtingų mokslo ir meno disciplinų bei šiuolaikinės architektūros kontekste. Dėmesys telkiamas į atskirų kūrybinių nuostatų identifikaciją, jų tarpusavio sąveikos rezultatus, lemiančius šių nuostatų formaliosios ir filosofinės raiškos kaitą.

Tikslas ir uždaviniai. Tyrimo tikslas – nustatyti pagrindines Lietuvos struktūralistinės architektūros kūrybines nuostatas ir konceptus, jų geografinės ir tarpdalykinės sąsajas, genezę bei raiškos formas.

Siekiant tikslo iškelti šie uždaviniai:

1. Nustatyti struktūralistinės architektūros filosofinius-ideologinius pagrindus ir jų sąsajas su XX a. antroje pusėje Lietuvoje vykusiais visuomeniniais procesais.

2. Išnagrinėti struktūralizmo idėjų geografinį ir tarpdalykinį kontekstą.
3. Ištirti XX a. 7-ojo–9-ojo dešimtmečių Lietuvos architektūros kūrybines nuostatas formavusius sociokultūrinius veiksnius.
4. Parengti struktūralistinių idėjų raiškos Lietuvos architektūroje teorinį vertinimo modelį.
5. Identifikuoti svarbiausius Lietuvos struktūralistinės architektūros kūrinius ir jų įtaką šalies architektūros raidai.

Nagrinėjimo kryptys, ribos ir metodai. Darbas priskirtinas tarpdalykinių tyrimų sričiai. Empiriniame lygmenyje naudojamas struktūrinės analizės metodas, leidžiantis nustatyti vieningus tiriamojo objekto struktūrinius dėsningumus. Nagrinėjant struktūralizmo idėjų raidą pasitelkiamas istorinės analizės metodas. Taikant lyginamosios analizės metodą nustatomos Lietuvos ir užsienio architektūros bendrosios savybės, rodančios giminingą jų kilmę bei raidą, ir skirtumai, atskleidžiantys įvairių kraštų architektūros raidos savitumus. Tyrimas vykdomas indukcinės analizės būdu nuo atskirų faktų prie apibendrinančių žinių.

Dėmesys telkiamas į architektūrinio tūrio ir urbanistinės erdvės kaitą europiniame kontekste. Statinio medžiaginiai bei konstrukciniai sprendimai nagrinėjami tik tiek, kiek tai susiję su architektūros meninės raiškos formantu. Objektas tiriamas dviem požiūriais: diachronijos, kaip istorinio pokyčio, ir sinchronijos, kaip būklės tam tikru momentu. Pirmuoju atveju nagrinėjama skirtingų struktūralistinės architektūros koncepcijų kilmė bei raida. Čia nagrinėjamas ir architektūros kultūrinis, politinis bei ekonominis formantas. Sinchronijos atveju telkiamasi ties kūrinių filosofinės raiškos ir morfostruktūros bei jos formavimo metodikų tyrimais.

Mokslinis darbo naujumas ir ginamieji teiginiai. Rengiant disertaciją buvo gauti šie architektūrologijai nauji rezultatai: ištirtas menkai atskleistas, bet labai svarbus kūrybinis reiškinyss Lietuvos architektūroje – struktūralizmas; parengtas struktūralistinių idėjų raiškos Lietuvos architektūroje vertinimo teorinis modelis; identifikuoti pagrindiniai šalies struktūralistinės architektūros kūriniai; tyrimas apima ne tik formos ir kontekstų studijas, bet taip pat struktūralistinės architektūros kūrybinės ideologijos sąveikos ir savitumo aspektus. Tikimasi, kad tyrimas padės lengviau apibrėžti struktūralistinių tendencijų Lietuvoje kilmės ir raidos ypatumus bei aiškiau suvokti struktūralizmo įtaką šalies architektūros raidai. Manoma, kad Lietuvos struktūralistinės architektūros istorinio periodo integravimas į mokslinio ir meninio struktūralizmo ratą pasitarnaus architektūros, kaip tarpdalykinės veiklos, visuomeninio statuso stiprinimui. Tyrimo rezultatai gali būti naudojami švietėjiškais tikslais ir tapti naudinga medžiaga šiuo metu vykdomam XX a. 7-ojo–9-ojo dešimtmečių architektūros vertinimo, saugojimo bei dokumentavimo

procesui. Europinės reintegracijos procesų šviesoje šalies architektūros geografinių paralelių tyrimas taip pat įgauna išskirtinį aktualumą.

Rezultatų aprobavimas. Disertacijos tema paskelbti 3 moksliniai straipsniai mokslo žurnaluose, referuojamuose pripažintose tarptautinėse duomenų bazėse, kurių sąrašą sudarė Lietuvos mokslo taryba, 1 straipsnis recenzuojamame, 1 – kitame konferencijos pranešimų ir mokslinių straipsnių rinkinyje, 9 straipsniuose specializuotuose profesiniuose Lietuvos ir užsienio leidiniuose. Tyrimo rezultatai aptarti 5 mokslinėse konferencijose (iš jų 1 tarptautinė).

Darbo sandara. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, literatūros, sąrašas. Įvade aptariamas temos aktualumas, formuluojama mokslinė problema. Pristatomas tyrimo tikslas ir uždaviniai jam pasiekti, teorinės tyrimo kryptys, metodai bei ribos, darbo naujumas, rezultatų viešinimo ir aprobacijų sąrašai. Pirmajame skyriuje aptariami struktūralizmo sociokultūriniai kontekstai Lietuvoje ir užsienyje: statybų ir pramonės technologijų pažangos svarba; teritorinės plėtros modelių įtaka architektūrinei aplinkai; politinių siekių reikšmė kūrybos rezultatams bei tarpkultūrinės sąveikos procesams. Antrajame skyriuje apžvelgiamos struktūralizmo sąvokos ir samprata architektūrologijoje. Nagrinėjama struktūralizmo idėjų raiška, raida bei geografinė sklaida architektūroje. Taip pat ieškoma sąsajų tarp skirtingose mokslo ir meno disciplinose lygiagrečiai plėtotų struktūralistinių idėjų. Trečiajame skyriuje nagrinėjamos Europinio struktūralizmo idėjų ir jų formaliosios raiškos paralelės Lietuvos architektūroje. Kiekvienas skyrius atskirai apibendrinamas. Darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo rezultatais grįstos išvados, literatūros ir autoriaus publikacijų disertacijos tema sąrašai. Iliustracijos integruotos tekste.

Darbo apimtis yra: 176 puslapiai. Tekste panaudotos 210 iliustracijos. Rašant disertaciją buvo naudoti 293 literatūros šaltiniai.

Bendrosios išvados

1. Struktūralizmas, kaip viena reikšmingiausių ir įtakingiausių XX a. intelektualinių krypčių, susiformavęs prancūzų struktūrinės lingvistikos pagrindu, įsiliejo į daugumą mokslo ir meno šakų. XX a. 6-ajame dešimtmetyje subjektyvistinę individo problematiką keičia pasąmoningų ženklinių kultūros sistemų tyrimai, apmąstymai, kurių rezultatai pradedami naudoti kūryboje. Struktūralistų vertės kriterijais tuomet tapo architektūros daugiacykliškumas, mobilumas, jos funkcijų sąryšingumas, atvirumas kaitai. Struktūralistinių idėjų paveikti architektai pradėjo tyrinėti vietovių morfologiją ir semantiką, visuomenės procesų ir erdvės sąrangos sąryšingumus, propaguoti technologines inovacijas, organiškų miesto plėtros principus. Šios idėjos ir nuostatos padarė didelę įtaką ir Lietuvos architektūrai.

2. Struktūralizmui, nepriklausomai nuo veiklos šakos, kurioje jis reiškiasi, būdingas holistinis požiūris, rekonstrukcinis metodas. Meninėms struktūralizmo disciplinoms – architektūrai, dailei, muzikai – didžiausią įtaką darė struktūrinės antropologijos ir sociologijos filosofinės nuostatos, lingvistikos, kibernetikos ir semiotikos metodologiniai pasiekimai. Struktūralistinė architektūra, integrali meninio ir mokslinio struktūralizmo dalis, Lietuvoje, kaip ir Vakaruose, formavosi reaguojant į tuomet vyravusią utilitaristinę architektūros politiką bei beatodairiškus statybų industrializacijos procesus, kurie lėmė miesto aplinkos indiferentiškumą, monotoniją ir hipertrofuotą mastelį. Šios tendencijos populiarėjimas Lietuvoje sietinas su ūkio pagyvėjimu XX a. 7-ajame–9-ajame dešimtmėčiuose ir dėl to padidėjusiais statybų mastais. Savybių, šiandien suvokiamų kaip struktūralizmas, geografinė sklaida vyko nepaisant nei valstybių sienų, nei politinių ideologijų. Tačiau abiejose „geležinės uždangos“ pusėse vykusius formaliai panašius kultūrinius procesus koregavo vietos sociokultūrinės sąlygos, dėl to neretai jie suvokti skirtingai.

3. Lietuvos architektūros technologinė ir estetinė raida savo raiška, formomis bei vystymosi etapais nuo seno buvo artima europietiškajai. Tačiau po Lietuvos okupacijos XX a. viduryje jos ūkis pradėtas plėtoti SSRS primestais planiniais principais. Kadangi toks ekonomikos modelis neskatinė konkurencijos menkai rūpintis projektų rentabilumu, socialiniu atsakingumu. Nepaisant totalitarinių siekių riboti judėjimo ir žinių laisvę, šalies architektūroje išlieka ryški Vakarų (kartu ir struktūralizmo) idėjų įtaka. Tai lėmė ne tik istoriškai Lietuvoje susiklosčiusi vakarietiška architektūros tradicija ir prieškarinio mokyklos testinumas, bet ir trumpiau nei didžiojoje SSRS dalyje trukęs stalininio istorizmo laikotarpis. Šios aplinkybės leido neprarasti prieškarinio tradicijai būdingų Vakarų architektūros bruožų bei sukurti novatoriškos architektūros įvairių sovietinėje erdvėje. Tuomet subrandintas profesinis potencialas po okupaciniu periodu gana sėkmingai išijungė į tarptautinius planavimo procesus ir reintegravosi į pasaulines profesines struktūras.

4. Lietuvoje, kaip ir užsienyje, pagrindinis struktūralistinės tendencijos architektūroje kriterijus buvo siekis sukurti atvirą plėtrai, sąryšingą ir atpažįstamą struktūrą. Geometrinio aspektu struktūros skirtinos į ašines, plokštumines ir erdvinės. Struktūros, pagal santykį su jas užpildančiais moduliais, apibūdinamos kaip statinio statybinė konstrukcija, komunikacinė erdvė, modulių savitarpio jungčių ir tarpmodulinių erdvių aibė ar jų sistemos. Projektuojant naudoti trys pagrindiniai tūrio modeliavimo metodai: tinklinis, erdvinis arba „erdvinių blokų“ ir technofunkcinis. Lietuvoje populiariausia buvo technofunkcinio struktūralizmo pakraipa, kuri dėl savo morfologinio, konstrukcinio bei estetinio pliuralistiškumo industrializacijos sąlygomis mažiau

varžė kūrybines iniciatyvas ir atitiko sovietinius „sociokultūrinius“ reikalavimus. Tinklinis modeliavimas plito rezervuotai, o šia metodika rengti projektai dažnai būdavo įgyvendinami iš dalies arba likdavo neįgyvendinti. Riboti ekonominiai ištekliai ir ekstensyvi urbanizacija lėmė tai, kad šalyje įgyvendinta vos keletas sudėtingesnės ir brangesnės technologijos „erdvinių blokų“ projektų. Lietuvos struktūralistinės architektūros raidos negalima chronologizuoti dėl nagrinėjamam laikmečiui būdingo lėto ir komplikauto statybų vystymo proceso. Tačiau pastebimi skirtingoms architektų kartoms būdingi struktūralistinio požiūrio savitumai. Ryškiausias jų – palaipsnis perėjimas nuo intravertiško vieno dominuojančio statinio tūrio struktūravimo prie ekstravertiško, daugiatūrio modeliavimo. Tuomet populiarios kūrybinių inspiracijų kitose mokslo ir meno disciplinose paieškos sudarė palankias sąlygas architektūros demokratėjimui. Tai lėmė vėlesnių kūrybinių eksperimentų, dažnai įglaudavusių dekonstrukcijos ir kitų postmoderniajai architektūrai būdingų bruožų, plitimą.

5. Struktūralistiniai Lietuvos architektų darbai yra šiulaikinio meno reiškiny, padaręs svarią įtaką šalies architektūros raidai. Nors XX a. 10-ajame dešimtmetyje pakitę urbanizacijos modeliai, statinių normatyviniai reikalavimai ir statybinės technologijos pakreipė architektūros formaliąją raišką nauja linkme, auganti aukštųjų technologijų svarba naujai aktualizavo struktūralistines sąryšingumo, indeterminacijos, mobilumo, daugiacykliškumo, vietos tapatumo idėjas ir suteikė joms išskirtinę reikšmę.

Apie autorių

Liutauras Nekrošius g. 1976, Vilniuje. 1998–2002 m. įgijo bakalauro laipsnį ir architekto kvalifikaciją Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakultete; 2002–2004 m. įgijo magistro laipsnį VGTU Architektūros fakultete, Architektūros pagrindų ir teorijos katedroje; studijų programa: Architektūros istorija ir teorija; 2004–2008 m. doktorantūros studijos VGTU, Architektūros fakultete, Architektūros pagrindų ir teorijos katedroje; nuo 1999 m. 18 architektūrinių projektų autorius ir bendraautoris; nuo 2002 m. 35 straipsnių profesiniuose, specializuotuose bei populiariuose Lietuvos ir užsienio leidiniuose autorius ir bendraautoris; nuo 2002 m. 6 mokslo straipsnių recenzuojamuose leidiniuose autorius ir bendraautoris; 2005 m. žurnalo *Namas ir aš* redaktorius; 2006–2007 m. profesinio žurnalo *Archiforma* vyriausiasis redaktorius; 2008 m. Būsto ir urbanistinės plėtros agentūros vyriausiasis specialistas; nuo 2007 m. tarptautinio profesinio žurnalo *Projekt Baltia* redakcinės kolegijos narys.

Liutauras Nekrošius

**IDEAS OF STRUCTURALISM
IN CONTEMPORARY LITHUANIAN ARCHITECTURE**

**Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, History and Theory of Arts (03H),
Sculpture and Architecture (H312)**

Liutauras Nekrošius

**STRUKTŪRALIZMO IDĖJOS
ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS ARCHITEKTŪROJE**

**Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, menotyra (03H),
skulptūra ir architektūra (H312)**

2008 12 18. 1,5 sp. l. Tiražas 100 egz.
Vilniaus Gedimino technikos universiteto
leidykla „Technika“, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
<http://leidykla.vgtu.lt>
Spausdino UAB „Baltijos kopija“,
Kareivių g. 13B, 09109 Vilnius
<http://www.kopija.lt>